

Er en bysamisk fremtid mulig?

Møter, moro og ubehag i en bysamisk ungdomshverdag

Is an Urban Sámi Future Possible?

Encounters, Fun and Discomfort among Youth in an Urban Everyday Life

Astri Dankertsen

Førsteamanuensis

Fakultet for samfunnsvitenskap, Nord universitet

astri.dankertsen@nord.no

Christina Åhrén

fil. dr. i etnologi

Institutionen för kultur- och medievetenskaper, Umeå universitet

tittiahren@hotmail.com

SAMMENDRAG

Nord-Europas urfolk, samene, opplever i likhet med urfolk verden over en økende grad av urbanisering (Peters & Andersen, 2013). Det gjelder særlig den yngre generasjonen samer, hvor stadig flere vokser opp i eller flytter til byene. I takt med at samene blir mer urbanisert, dukker det også opp nye spørsmål om samisk fremtid hvor samisk synlighet og overlevelse i byene blir et viktig tema. Vi er opptatt av hvordan koloniale relasjoner, representasjoner og praksiser reproduseres i nåtiden. Vi har intervjuet samisk ungdom i utvalgte nordiske byer, representanter fra samiske ungdomsorganisasjoner, samiske sivilsamfunnsaktører for øvrig, samt relevante myndighetspersoner. I artikkelen undersøker vi hvordan det skapes nye urbane samiske rom i møter mellom samisk ungdom, samiske ungdomsorganisasjoner, majoritetssamfunnet og dets institusjoner. Gjennom Sara Ahmeds begrep spar behag/ubehag, analyserer vi hvordan de intervjuede erfarer koloniale strukturer på mikronivå i bysamfunn hvor det ikke alltid er rom for samisk språk og kultur.

Nøkkelord:

samer, urbanitet, dekolonisering, kolonialisme, urfolk

ABSTRACT

Northern Europe's indigenous people, the Sámi, experience, like other indigenous people all around the world, an increasing urbanization (Peters & Andersen, 2013). This is relevant especially for the younger generations, where ever more young Sámi grow up in or move to the cities. Concurrently with the increasing urbanization of Sámi, new questions arise regarding a Sámi future in the cities, where Sámi visibility and cultural survival in the city become important issues. We are interested in how colonial relations, representations and practices are reproduced in the present. We have interviewed Sámi youth in selected Nordic cities, representatives of Sámi youth organizations, Sámi civil society stakeholders in general, in addition to relevant authorities. In the article, we explore how Sámi youth, Sámi youth organizations, the majority society and its institutions create new urban Sámi spaces through interaction. Through Sara Ahmed's (2004) concepts comfort/discomfort, we analyze how colonial structures are experienced on the microlevel in urban societies where there is not always space for Sámi language and culture.

Keywords:

sámi, urbanity, indigenous people, colonialism, decolonization

INNLEDNING

Det har i de senere år skjedd mye når det gjelder å sette det samiske på kartet i en urban sammenheng. Det er ikke noe nytt at samer flytter til byen for å jobbe eller studere. I likhet med hos andre urfolk verden over, er urbanisering noe som har foregått i lang tid (Peters & Andersen, 2013). Det nye er at byen som samisk arena får større politisk fokus både fra samepolitisk hold og fra bykommuner og deres politikere. Fra å være et sted hvor samisk språk og kultur forsvant i møte med majoritetssamfunnet, er byene nå blitt helt avgjørende for samisk overlevelse. Som Paul Pedersen og Toril Nyseth skriver:

De litt større byer huser derfor en samisk elite som har vært sentrale premissleverandører både når det gjelder å fremme, utforme og implementere samepolitiske tiltak og i fornyelsen og endringen av samisk identitet. Institusjonsdannelsene og nettverksbyggingen som disse har bidratt til over år, danner en ny kulturell form som gir det samiske bysamfunn en profil som i noen grad er forskjellig fra andre samiske samfunn (Pedersen & Nyseth, 2015, s. 22).

Byen har lenge vært en viktig møteplass for samer fra hele Sápmi, noe som har gitt grobunn for fremveksten av den samiske nasjonsbyggingsprosessen (Dankertsen, 2006; Pedersen & Nyseth, 2015). Man har heller ikke den samme graden av stigmatisering, slik Harald Eidheim (1969) beskrev i sin artikkel om etniske grenseforhandlinger i kyst- og fjordstrøkene i Finnmark på 50-tallet. Den samepolitiske kampen har både skapt en kollektiv samisk selvforståelse og en større aksept for samisk kultur fra majoritetssamfunnet. Samtidig er det likevel en kontinuitet i den forstand at det offentlige rom i stor grad er reservert for norske uttrykk (Olsen, 2007).

Vi bruker et postkolonialt perspektiv for å undersøke hvordan det skapes, eller ikke skapes, rom for bysamisk kultur. Gjennom begrepsparet behag/ubehag (Ahmed, 2004) undersøker vi det som kan kalles en bysamisk dekoloniseringsprosess. En kritikk som tas opp i boken *Complying with Colonialism. Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region* (Mulinari et al., 2009), er at etnisitet i liten grad har vært undersøkt koblet til kjønn, rase, klasse og andre forskjellskategorier. Forfatterne påpeker hvordan sammenvevde bånd mellom ulike forskjellskategorier, samt endringer over tid, er med på å reproducere ulike former for privilegier og undertrykking. Dette er også relevant for analysen av urfolks-ungdoms artikkelinger, siden ungdom er situert i relasjon til de koloniale strukturene på en annen måte enn voksne og eldre. Gjennom å undersøke hvordan samiske ungdommer, aktivister, politikere og representanter for majoritetssamfunnets institusjoner forhandler om samisk synliggjøring i byen, kan man få en dypere forståelse av makt og motmakt i en samisk dekoloniseringsprosess.

ET POSTKOLONIALT PERSPEKTIV

Det postkolonialistiske perspektivet innebærer en kritikk av vestlig kunnskapsproduksjon gjennom å synliggjøre hvordan samfunnet påvirkes av koloniale strukturer i fortid og nåtid (Said, 1978). Kolonisering handler i et slikt perspektiv ikke bare om kontroll over territorier og folk, men materialiserer seg gjennom folks tanker, begreper og handlinger (Mulinari et al., 2009). Postkolonialistisk perspektiv brukt om nordiske forhold er relativt nytt. En rekke forskere påpeker at det har sammenheng med det nordiske selvbildet knyttet til humanitet og rettferdighet, hvor kolonialisme er noe som har skjedd utenfor Nordens grenser (Lindmark, 2000; Palmberg, 2009; Vuorela, 2009). Det idealiserte selvbildet ignorerer at også de nordiske land var delaktige i den koloniavhengige verdensøkonomien med tilhørende hierarkier av kulturer (Palmberg, 2009). I tillegg kan vi dessuten snakke om en indre kolonialisme, slik som statenes territorielle, religiøse, språklige og kulturelle kontroll i samiske områder, og hvordan det fortsatt preger dagens nordiske samfunn (jfr. Kuokkanen, 2006, Kramvig & Flemmen, 2008, Vuorela, 2009).

Det er relevant for å analysere bysamisk synliggjøring. Fortsatt er det ofte slik at samisk språk og kultur er ansett som et privat anliggende, med unntak av noen få dager eller steder klassifisert som samiske. Dette gjelder også i mange områder som fra gammelt av har hatt en samisk befolkning (Olsen, 2007). Selv om de ulike casekommunene er ulike både i fortid og nåtid når det gjelder samisk synliggjøring, har de til felles at det ikke alltid er rom for å synliggjøre samisk språk og kultur uten at det kommer reaksjoner. Det har sammenheng med det Marianne Gullestad beskriver som den nordiske likhetstankegangen, hvor forskjellighet ofte oppfattes som et problem og helst er noe som bør underkommuniseres i sosial interaksjon med andre (Gullestad, 2002, s. 83). En teoretiker som er relevant i denne sammenhengen, er Sara Ahmed. Hun skriver:

So, yes, we can remember that some space is already occupied. They even take the shape of bodies that occupy them. Bodies also take the shape of the spaces they occupy and of the work they do. And yet sometimes we reach what is not expected. A space, however occupied, is taken up by

somebody else. When bodies take up spaces they are not intended to inhabit, something other than the reproduction of the facts of the matter happens (Ahmed, 2006, s. 62).

Ifølge Ahmed (2006) er kropper situert i tid og rom. Å synliggjøre samisk språk og kultur i byen kan, i tråd med Ahmed (2006), være som å gå inn i rom som allerede er opptatt. Vi vil i artikkelen bruke Ahmeds (2004) begrepspar behag/ubehag for å analysere hvordan de intervjuede opplever situasjoner hvor den majoritetsdominerte offentligheten utfordres av synliggjøring av samisk språk og kultur i en byoffentlighet. Behag er noe som vi iblant ikke engang oppfatter bevisst, siden det kan knyttes opp til den hverdagslige opplevelsen av å være inkludert eller å passe inn uten anstrengelser. For dem som er annerledes, er følelsen av å være ukomfortabel en effekt av å tre inn i et rom som allerede er dominert av andre kropper som også opprettholder de sosiale normene som regulerer sosial interaksjon. Som Ahmed skriver:

To be comfortable is to be so at ease with one's environment that it is hard to distinguish where one's body ends and the world begins. One fits, and by fitting, the surfaces of bodies disappear from view (Ahmed, 2004, s. 148).

Denne formen for behag er et privilegium som majoriteten innehar, og som minoritetene må tilpasse seg så godt de kan. Ubehag er derimot noe vi gjerne opplever når vi eller andre ikke passer inn, eller bryter med de tatt for gitte normene for sosial interaksjon. Som Ahmed legger til: «We can feel uncomfortable in the categories that we inhabit, even categories that are shaped by their refusal of public comfort» (Ahmed, 2004, s. 151). Noen ganger kan også dette ubehaget bli transformert til en positiv og kreativ kraft gjennom felles erfaringer knyttet til å være annerledes (jfr. Dankertsen, 2014). Som Bollmer skriver:

To say that political formations are organized through affect, in that bonds between people often have more to do with feelings and desires than rational thought, is a completely different way of thinking of affect than positioning it as a universal autonomic ground for embodied agency (Bollmer, 2013, s. 25).

Ved å studere artikuleringer av behag/ubehag i et postkolonialt perspektiv, kan man studere grensesnittet mellom makro- og mikronivå gjennom å analysere hvordan individer på mikronivå kroppslig erfarer strukturer på makronivå, slik som koloniale strukturer, i sitt hverdagsliv.

METODISK PERSPEKTIV

Artikkelen baserer seg på et empirisk materiale innhentet gjennom prosjektet *NUORGAV – An urban future for Sápmi! Sámi youth organizing and networking in a context of indigenous urbanization* i prosjektperioden 2014–2017. Prosjektets overordnede problemstilling er hvordan samisk ungdom organiserer seg og skaper nettverk for å få innflytelse i bysamisk politikk. Vi har gjort intervjuer i både Norge, Sverige, Finland og Russland. Vi har i

denne artikkelen konsentrert oss om Norge og Sverige for å få et mer håndterlig datamateriale, samtidig som vi beholder muligheten til komparasjon mellom casekommunene og landene. Vi samler oss derfor om byene Oslo, Trondheim, Bodø, Tromsø, Alta, Stockholm og Umeå.

Det er totalt gjort 73 intervjuer i Norge og Sverige. Av disse er 25 med ungdommer, alle medlemmer i samiske ungdomsorganisasjoner, 14 samiske politikere, 15 administrativt ansatte, ni representanter for samiske organisasjoner og ti diverse andre ressurspersoner i de samiske miljøene. Det er i tillegg flere av disse som har overlappende roller. Vi har også deltatt på en rekke folkemøter, arrangementer, konserter og uformelle treff med samiske ungdommer. Vi har dessuten fulgt sosiale medier, slik som Facebook-sider og -grupper som angår samisk ungdom. I tillegg har vi gjort studier av avisartikler, nettsider, stiftelsesdokumenter, vedtekter, møtereferat, bystyrepapirer og andre offentlige dokumenter.

Vi har brukt en semistrukturert intervjuguide. I intervjuene med representanter for majoritetssamfunnets institusjoner i byene, har vi lagt vekt på hvordan de tilrettelegger for samisk språklig og kulturell utfoldelse i byene, og hvordan de samarbeider med samiske organisasjoner og miljøer. I intervjuene med ungdommene har vi lagt vekt på hvordan ungdommene opplever å være samisk i byen, hvordan samisk ungdom opplever møtene med annen ungdom og majoritetssamfunnets institusjoner, om de er aktive i samiske organisasjoner eller aktiviteter, samt hvordan de opplever at de får ta del i beslutninger. Vi har intervjuet både tilflyttere og dem som er vokst opp i byen. Som metode er bruk av case innenfor samfunnsvitenskap knyttet til enheter som er klart avgrenset i tid og rom som gir rom for en komparativ dimensjon (Ragin, 1992, s. 5). Vi bruker et metodisk perspektiv inspirert av «extended case method» (Burawoy, 1998, 2000). Han skriver om «extended case method»:

The extended case method applies reflexive science to ethnography in order to extract the general from the unique, to move from the «micro» to the «macro» and to connect the present to the past in anticipation of the future, all by building on preexisting theory (Burawoy, 1998, s. 5).

Vi har valgt dette perspektivet fordi vi, inspirert av Burawoy (1998), ønsker å gjøre en komparativ analyse som undersøker hvordan makronivået – det politiske og det postkoloniale – integreres i analyser med utgangspunkt i mikronivå – intervjuer med samisk ungdom, politikere og administrativt ansatte. Extended case method er en metode som bryter med de forventningene vi vanligvis har til eksisterende teori, nemlig at man «rekonstruerer teori i lys av empiri som er anomalier i forhold til disse teoriene» (Vassenden, 2008, s. 327; Burawoy, 1998, 2000). Den refleksive prosessen som en slik metode muliggjør, åpner opp for å analysere dataene på mikronivå i lys av de koloniale maktstrukturene.

Gjennom å intervju samisk ungdom, representanter for samiske organisasjoner og representanter for majoritetssamfunnets institusjoner i casebyen, anvender vi et majoritetsinkluderende perspektiv. I et majoritetsinkluderende perspektiv er man opptatt av å undersøke hvordan majoritetsposisjoner og minoritetsposisjoner artikuleres, og hvordan posisjonene gjøres og forhandles om gjennom inklusjons- og eksklusjonsprosesser (Berg, 2008; Søndergaard, 1996; Staunæs, 2004; Järvinen & Mik-Meyer, 2005; Lykke, 2008; Kris-

tiansen, 2014). Som den postkoloniale teoretikeren Avtar Brah (2003) påpeker, ligger det en fare for at begrepsparet minoritet–majoritet oppfattes som statiske posisjoner snarere enn som en relasjonell og dynamisk prosess.

Prosjektet er finansiert av Forskningsrådets program Samisk forskning II, hvor en viktig målsetning med programmet var å rekruttere samer til samisk forskning (Norges forskningsråd, 2007). Majoriteten av forskerne på prosjektet har selv samisk bakgrunn. Dette er sentralt innenfor urfolksmetodologi, siden vitenskapelig kunnskap historisk sett har blitt produsert av vestlige forskere gjennom deres «objektive» og «nøytrale» blikk, noe som har ekskludert urfolksforskere. En dekoloniserende metodologi er derfor opptatt av å snakke tilbake til kunnskapsinstitusjoner innlemmet i et globalt system preget historisk av imperialisme og makt (Smith, 2012 s. 21). Det er derfor et perspektiv som har mye til felles med Edward Saids (1978) begrep orientalisme og hans kritikk av vestlig vitenskaps representasjon av «de andre». Vi har også hatt årlige møter med en referansegruppe bestående av representanter fra kommunene og ungdomsorganisasjonene, som et ledd i å produsere kunnskap i dialog med de miljøer vi studerer. Disse var også invitert med i prosjektets slutt-konferanse, som var lagt opp som en del av jubileumsåret Tråante 2017, en feiring av 100-årsjubileet av samenes første landsmøte i Trondheim 6. til 9. februar 1917.

BYSAMISK POLITIKK

Det skjedde mye i prosjektperioden når det gjaldt bysamisk politikk og utvikling. At majoritetssamfunnets institusjoner har vist interesse for det samiske samfunnet, er ikke noe nytt. Det nye er at majoritetssamfunnet ønsker å ta del i det som kan kalles en samisk dekoloniseringsprosess (Dankertsen, 2014) gjennom sine institusjoner og aktiviteter. Det skapes dermed rom for samisk utfoldelse i byen på nye måter. Dette er et resultat av både Sametingets og de ulike kommuners politiske målsetninger, tiltak og budsjettmessige prioriteringer når det gjelder bysamisk satsing. En sametingspolitiker uttrykker det slik:

Fokuset til Sametinget har jo lenge vært de tradisjonelle områdene. Mange av representantene kommer fra distriktskommunene. Det har liksom vært naturlig at man går til de store distriktskommunene og ser etter førstekandidater. Dette vil nok endre seg. Velgergrunnet flytter seg. Det gir en utfordring til Sametinget.

Et eksempel på bypolitisk satsing er samarbeidsavtalen som ble inngått i 2013 mellom Tromsø kommune og Sametinget. Den var et kompromiss etter en lang konflikt knyttet til om Tromsø kommune skulle søke om å bli en del av forvaltningsområdet for samisk språk. Bråket som oppsto, var for mange samer i Tromsø uventet. Tromsø har siden byen ble grunnlagt hatt en stor samisk befolkning, og har lenge vært proaktiv når det gjelder satsing på samisk språk og kultur, særlig i tilknytning til universitetet. Som en ungdom sier til TV2:

For ungene ble det sånn: Er vi bra eller ikke? Hører vi hjemme eller ikke? På et vis ble det verre for ungene, fordi det var ikke politikk for oss. Det var et spørsmål om du verdt noe eller ikke. Hører du hjemme her? sier Mathilde, som da var 12 år (Lian, 2016).

Opplevelsen av å «ikke høre hjemme» kan analyseres som en form for ubehag over å ikke passe inn. Ubegag som Mathilde prøver å sette ord på gjennom å si at hun ikke «hører hjemme», viser hvordan det offentlige rom reguleres av normer som gir plass for kun visse typer kropp (jfr. Ahmed, 2004). I bråket som oppsto i forbindelse med søknaden, ble dette ubegaget ekstra tydelig. Den konfliktfylte situasjonen viser hvordan visse rom blir oppfattet som allerede «opptatt» (jfr. Ahmed, 2006), og at det dermed ikke uten videre er rom for samisk språk og kultur i byoffentligheten.

Samtidig vekket også konflikten en annen type ubegag som daværende ordfører Jens Johan Hjort har beskrevet i sin blogg: «Jeg kunne skrevet mye om bakgrunnen for denne beslutning, men jeg lar det ligge. Jeg nøyer meg med å konstatere at det gikk galt. Gruelig galt» (Hjort, 2016). Det ubegaget som Hjort følte både over konflikten og over sin egen mangel på kunnskap om samisk historie, ble derfor en kraft som genererte bysamisk nytenkning. Gjennom denne prosessen så Hjort og andre politikere i Tromsø nødvendigheten av å gi større rom for samisk språk og kultur. Dette ble startskuddet på et økende bysamisk fokus, hvor Alta, Bodø, Trondheim og Oslo kommune nærmest konkurrerte i å bli først etter Tromsø med en samarbeidsavtale. Sametinget, Trondheim kommune og Sør-Trøndelag fylkeskommune signerte også en samarbeidsavtale i 2015, knyttet til det samiske jubileet Tråante 2017. En sametingspolitiker omtaler samarbeidsavtalene slik:

Det er ikke til å stikke under stol at det vi ser demografisk er at samer flytter til større tettsteder. Alta, Tromsø, Harstad, Narvik. Forstedene rundt byene. Det er viktig å ha en bysamisk politikk, det er derfor vi er opptatt av å ha samarbeidsavtaler.

Vi ser altså at Sametinget har fått økt fokus på bypolitikk. Det ser vi også når det gjelder språksentre. I Norge er Alta og Tromsø i en særstilling siden byene har samiske språksentre. Sentrene baserer seg på støtte fra Sametinget, fylkeskommunene og kommunene. I Oslo og Bodø diskuterte man også etablering av språksentre. Stormen bibliotek i Bodø fikk midler fra Nordland fylkeskommune til å begynne arbeidet, og det ble også gjort politiske vedtak knyttet til etableringen. I Oslo har både Sametinget, en rekke samiske organisasjoner og kommunen samarbeidet siden etableringen av Samisk hus. I Trondheim er prosjektet «Samiske rom» viktig å trekke frem. Dette ble særlig aktuelt med tanke på jubileumsåret 2017 og prosjektet Tråante 2017, som skulle markere at det i 2017 var 100 år siden det første samiske allmøtet, ledet av Elsa Laula Renberg. Tråante 2017 ble viktig for synliggjøring av samisk kultur i Trondheim, hvor samer fra hele Sápmi ble samlet i jubileumsuken. Her var også samiske ungdomsorganisasjoner representert med både arrangementer og deltakere.

I prosjektperioden hadde Gáisi språksenter i Tromsø også prosjektet Mádji på Tvibit, et kulturhus for ungdom i Tromsø. Prosjektlederen beskriver prosjektet slik:

Det er fokus på samisk språk og kultur, men samtidig er det ikke kun for samiske ungdommer. Det er et tilbud rettet mot alle. Grunntanken er å gjøre kulturen tilgjengelig. Det skal være kreativt, kunstnerisk, og målet er å slå i hjel noen fordommer også, samt øke kunnskapsnivået.

Prosjektet hadde altså som formål å utvikle et samisk ungdomstilbud både for samisk ungdom og ungdom for øvrig. Vi kan altså si at Mádji har en klart interkulturell intensjon, hvor også majoritetsungdom er inkludert i deres tilbud. Det er et konkret eksempel på forsøk på å skape rom for samisk språk og kultur på en arena hvor dette tidligere ikke har eksistert. Det var også ett av få eksempler i prosjektperioden hvor vi så at det aktivt ble gjort forsøk på å skape en arena for samisk ungdom.

Også på svensk side blir byene stadig viktigere i det samiske samfunnet. Umeå var i 2014 europeisk kulturhovedstad, hvor også samisk kultur var sentralt. Slik ble det skapt rom for samisk kultur. Tráhppie i Umeå er et samisk kulturhus med mye aktivitet. Det har en sentral beliggenhet i Umeå, og drives for øyeblikket av den lokale sameforeningen Såehkie med tilskudd fra Umeå kommune. Såehkie er et drivende knutepunkt for samene i Umeå. Umeå kommune er forvaltningskommune for samisk og finsk, noe som gjør at Umeå er i en særstilling sammenlignet med de andre casebyene i Norge og Sverige. Kommunen har derfor et særskilt ansvar for å synliggjøre og styrke den samiske kulturen, ved siden av å samarbeide med den samiske befolkningen. En politiker i Umeå sier at både han og andre politikere jobber aktivt for å styrke det samiske innslaget i byen. Arbeidet begynte allerede før kommunen ble forvaltningskommune i 2010, men har siden blitt forsterket. Han synes samarbeidet med samene fungerer bra, og at kommunen støtter blant annet kulturhuset og den samiske uken økonomisk. Kommunen har også en rådgiver som jobber med forpliktelsene som forvaltningskommune.

I Stockholm er samisk språk og kultur ikke like fremtredende. Det har sammenheng med at Stockholm er en stor by utenfor de tradisjonelle samiske områdene. Stockholms len består av en rekke ulike kommuner, og den samiske befolkningen i Stockholm bor spredd og tilhører ulike kommuner, noe som også kompliserer samarbeidet. Samisk utvikling i kommunene er avhengig av at enkeltpersoner med særskilt interesse for det samiske tar tak i saker. Man kan derfor si at samer har en rekke rettigheter på papiret, mens det varierer hvordan disse utøves i praksis. Det handler ofte om mangel på kunnskap i majoritetsbefolkningen om samisk språk, kultur og rettighetsgrunnlaget (jfr. Lile, 2011; Lile, 2014). Den daglige virkelighetsforståelsen til kommunens ansatte og politikere sammenfaller ikke alltid med de rettigheter som den samiske befolkningen har på papiret, eller de virkelighetsforståelser og behov som den samiske befolkningen selv har.

Likevel ser vi et økende samisk fokus også i Stockholm. Sametinget har blant annet hatt møter med sameforeningen i Stockholm for å diskutere mulighetene for etablering av et samisk kulturhus. En kommunal tjenesteperson sier at samisk er viktig, i likhet med alle andre språk, og legger til at de gjør mye for å nå innvandrere, asylsøkere og andre minoriteter med rett informasjon. Her ser vi hvordan samisk ofte sidestilles med andre minoriteter, noe som strider mot samenes rettslige særstilling som urfolk. En annen kommunal tjenesteperson sier:

Samisk er høyt prioritert (..) i overensstemmelse med minoritetslovens stipulering. Vi arbeider daglig med å gi våre medborgere sine rettslige rettigheter. Vi søker om morsmålsstøtte i samisk, men har dessverre ikke lyktes til dags dato. Vi gir dog ikke opp! I stedet har vi i ett tilfelle hatt en kulturdag hvor vi forteller om samene for elevene. Vi bakte da også samisk brød. Vi smakte rein-kjøtt. Og vi viste frem vakker sløyd. Til vår hjelp fantes det samiske foreldre. Vi ønsker mer slikt i fremtiden. (Tjenesteperson, Stockholm)

Eksemplet viser hvordan bykommunene ser verdien i å ta vare på samisk språk og kultur, og har et reelt ønske om å gjøre mer. En rådgiver i Bodø kommune forteller at det er stor støtte for å utvikle det samiske tilbudet i kommunen, både politisk og administrativt. Rådgiveren sier at det begynte i det små i 2008, og at de har fått til mye siden det. Hun har selv vært en pådriver i å følge opp den samiske satsingen. Blant annet har kommunen finansiert utdanningen av en samisklærer. Rådgiveren trekker frem at da Bodø, Alta og Oslo jobbet parallelt med å få på plass samarbeidsavtaler med Sametinget, var det moro at Bodø «vant» kappløpet. Dette viser at kommunene har et eierskap til prosessene. Som vi ser i eksemplet over, har enkeltpersoner i politikk og administrasjon betydning for den politiske utviklingen. I flere av kommunene er det også politikere og administrativt ansatte med en eller annen form for samisk tilhørighet. De er viktige brobyggere mellom den samiske befolkningen og majoritetssamfunnets institusjoner. Vi kan derfor si at bykommunene har en aktiv rolle i den samiske dekoloniseringsprosessen.

Daværende ordfører i Tromsø, Arild Hausberg, sa på samenes nasjonaldag: «Vi må ta vare på den norske kulturarven – og det samiske er en del av vår historie og vår kulturarv» (Hausberg, 2011). Dette kan analyseres som en ny postkolonial politisk praksis, hvor det norske majoritetssamfunnets institusjoner oppfatter samisk kultur som en del av sin egen virksomhet. Samtidig kan byenes eierskap til den samiske dekoloniseringsprosessen gå for langt. Et eksempel på dette var da både leder i Sáltu Sámesiebrre/Salten sameforening (Paulsen, 2016) og leder ved det pitesamiske senteret Duoddara Ráfe (Andersen & Andersen, 2016), kritiserte prosessen rundt arbeidet med etableringen av et samisk språksenter i Bodø kommune uten at de samiske miljøene var inkludert. Det kan derfor være verdt å spørre seg om artikuleringen av det som kalles et interkulturelt fellesskap innebærer en risiko for å videreføre usynliggjøringen av den samiske befolkningen.

UTVIKLING AV SAMISKE MØTEPLASSER – ROM FOR SAMISK UNGDOM?

Det er stor variasjon mellom byene når det gjelder hvordan samisk ungdom er organisert. Det varierer om det finnes formelle samiske organisasjoner, og hvordan samisk ungdom er tilknyttet disse. Organiseringen skjer ofte uformelt gjennom private nettverk eller sosiale medier. Det er særlig to nasjonale ungdomsorganisasjoner som er viktige i Norge og Sverige, nemlig Sáminuorra i Sverige og Noereh i Norge. Disse har til dels også aktivitet lokalt. Blant annet stiftet Noereh lokallag i både Tromsø og Oslo i prosjektperioden. Det hadde dessuten sammenheng med at flere i styret og mange medlemmer var bosatt nettopp i disse to byene. Et styremedlem i Noereh forteller:

Vi er partipolitisk uavhengige, men vi har mange medlemmer som er med i NSR-U også. Det er egentlig greit at vi er uavhengige. Da kan vi rekruttere bredt. Det blir litt lavterskel. (Ida, Tromsø)

Noereh ble etablert i 2009 som en reaksjon på det tomrommet som oppsto etter at ungdomsorganisasjonen Davvi Nuorra ble oppløst i 2007. De har også kontakt med søsterorganisasjoner på svensk, finsk og russisk side. På mange måter kan tomrommet sies å ha blitt et mulighetsrom for å opprette nettopp Noereh. Samtidig påpeker nestlederen at dette også har vært en utfordring for rekrutteringen, særlig når det gjaldt de yngste. Ofte rekrutteres ungdommer inn gjennom søsken, familie og venner, men når disse ikke har vært aktive, blir det vanskelig å få inn nye. Et kjent Noereh-initiativ er nasjonal koftedag, hvor særlig unge samer oppfordres til å bruke kofta eller andre samiske klær i hverdagen. Deling av bilder på sosiale medier er en viktig del av kampanjen som knytter ungdom over hele Sápmi sammen. Enkelte av forskerne i prosjektet har også deltatt i denne kampanjen. Ved å skape en kampanje på sosiale medier hvor ungdommer kan dele bilder av seg i kofte i situasjoner i hverdagen, ufarliggjør man noe som ellers for noen kunne kjennes ubehagelig. Dermed kanaliseres ubehaget over i en mobiliserende prosess som skaper samhold mellom ungdom over hele Sápmi, inkludert i byene.

Mens det i det norske samfunnet er klare skillelinjer mellom politiske (ungdoms)partier og kulturelle organisasjoner, har Norske Samers Riksforbund (NSR) og NSR-U (ungdomsforeningen i NSR) en dobbeltrolle. Denne dobbeltrollen gjør at ungdommer kan være medlem i lokale sameforeninger som er underlagt NSR uten at de er politisk aktive. Andre kan være medlemmer i NSR, men ikke være aktive i byen, siden det ikke eksisterer et eget lokallag der de bor. I tillegg til å jobbe politisk, fungerer mange lokallag som lokale sameforeninger. De er sosiale møteplasser for samer gjennom at de arrangerer kafétreff, foredrag eller kurs i for eksempel samisk språk eller håndverk (duodji). Den største svenske samiske organisasjonen SSR (Svenska Samernas Riksförbund) og den norske samiske organisasjonen NSR (Norske Samers Riksforbund) på norsk side, er i høy grad politiske aktører, med representanter på sametingene. Deres politiske rolle gjør imidlertid at deres oppgave som kulturorganisasjon ikke oppleves som like attraktiv for alle.

Mye av det samiske tilbudet oppleves ikke alltid like attraktivt for ungdom. Simon, en ungdom i Umeå, sier at han ofte besøker Tráhppie fordi han vil treffe andre unge samer, og fordi det for ham er viktig å støtte Tráhppie som virksomhet. Det å være til stede på Tráhppie blir også en politisk handling, mener Simon, selv om det er i liten skala. Samtidig er ikke alltid arrangementene så attraktive for ungdommer, og de unge sitter ofte for seg selv og diskuterer. Ellers møtes de som regel på andre møteplasser i byen. Noen av ungdommene uttrykker seg på måter som viser at de tar avstand fra de etablerte samiske organisasjonene. Kaisa fra Umeå sier:

På Sametingets språksaker kommer SSR. De trer inn som «her er VI! Her bestemmer vi! Flytt på deg, ellers prater jeg samisk med deg kjempefort og ovenfra». De er store og vi så små. (...). Jeg liksom unnskyld at jeg er her. Unnskyld. (Kaisa, Umeå)

Sanna fra Umeå sier:

Jeg elsker sameforeningen. Jeg gjør det. Men SSR har så mye å si. Type Major Tom. Og jeg vet ikke. Jeg får ikke være med der. Nå begynner jeg å gråte. Jævla SSR. (Sanna, Umeå)

Det ubehaget som Kaisa og Sanna artikulere i sitatene over, viser hvordan maktstrukturer også i det samiske samfunnet legger begrensninger på individers utfoldelse. Det finnes både nye og gamle samiske hierarkier som kompliserer møtene mellom unge samer. Snarere enn å samles i kampen for samiske språk, kultur og rettigheter, forsvinner den i interne konflikter. Sara, en ung same i Oslo, forteller om noe lignende. Hun går på Samisk hus hver lørdag, mest for å støtte opp om opplegget, men synes det blir for mye kranling og dårlig stemning der. «Det er mange gamle, sinte folk der», sier hun. Her kan vi se hvordan maktkamper innad i de samiske miljøene (jfr. Åhrén, 2008) skremmer vekk ungdommer som har lyst til å engasjere seg. Dette viser hvordan dekolonisering ikke er en enhetlig prosess, men noe som forhandles om og som ser annerledes ut alt etter hvilket ståsted man har. Å studere dekolonisering fra et ungdomsperspektiv vil derfor gi andre svar.

«VI TVINGES TIL Å BLI POLITIKERE»

Byene er også attraktive og fulle av muligheter for unge mennesker som er opptatt av det byen tilbyr av studietilbud, arbeidsliv og kulturliv. Kåre er vokst opp i Oslo og har familiebakgrunn fra indre Finnmark, men bor nå i Tromsø. Kåre jobber i kultursektoren, og trekker frem byen som et viktig sted for henne å være for å møte andre kulturutøvere. Det å være samisk kulturutøver kan være en fordel, sier hun. Hun har sin egen nisje. Hun bodde en stund i indre Finnmark, men syntes det ble litt for lite impulser. «*Det er to forskjellige måter å leve på*», sier Kåre fra Tromsø. Hun foretrekker derfor å bo i en by. Hun sier at en fordel med å bo i Tromsø er at det er flere samisktalende, mange fra Karasjok og Kautokeino. Hun forteller at alle tantene og onklene hennes på farssiden er i reindriften. Det å være ute i naturen, fiske eller koke kaffe på bålet er viktig for henne. Hun mener at det er en myte at ungdom ikke har så mye å kjempe for lenger. Kåre nevner som eksempel at folk kan gå helt i harnisk over samiske skilt. Hun forteller at hun iblant skulle ønske at hun levde under Alta-kampen, med den kampviljen unge hadde da. Hun sier at mye av det samme finnes i Kamp Gálllok i Kiruna, hvor unge samer fra hele Sápmi engasjerer seg i kampen mot gruveutvinning i et samisk reindriftsområde. Samtidig kjenner hun unge som ikke er så engasjert og tar det samiske litt for gitt, særlig i indre Finnmark. Hun sier at hun er ekstra engasjert nettopp fordi hun er vokst opp i Oslo og har kjent på kroppen det å kunne miste et språk og en kultur.

Det er imidlertid store forskjeller mellom byer som ligger i gamle samiske områder slik som Alta og Tromsø, og byer som ligger utenfor, slik som Oslo og Stockholm. For dem som bor i Oslo og Stockholm, er det ofte kunnskapsløshet hos majoritetsbefolkningen som er det største problemet. I byer som for eksempel Alta, i et område som fra gammelt av har hatt en stor samisk befolkning, er usynliggjøringen mer knyttet til fornorskingspolitikken og maktkampen mellom ulike samiske regioner. Risten, en ungdom i Alta, sier:

Selvfølgelig er det mange samer som går der, men ikke mange samisktalende. Så det er deilig å komme inn i samisktimene og få snakka samisk. Det er en veldig spesiell følelse å gå inn i timene. Gå inn i sin egen lille boble og snakke morsmålet sitt. Man slapper av. Men straks man går ut derfra, så hører man jo ikke et eneste samisk ord. (Risten, Alta)

Sitatet viser hvordan det å være samisk i Alta, til tross for at byens nære samiske historie fortsatt er knyttet til usynliggjøring. Når Risten sier at hun «slapper av» i samiskklassen, kan det ses som uttrykk for det ubehaget hun opplever i hverdagen knyttet til usynliggjøring av samisk språk og kultur. Vi ser dette også blant ungdommer som har flyttet fra andre samiske områder hvor samisk språk og kultur fortsatt er mindre synlig. Andreas, en ungdom i Oslo som tidligere har bodd i Alta, beskriver noe lignende:

Jeg har en teori om hvorfor det er enklere i Oslo og Trondheim, at det har å gjøre med fornorskingshistorien som Alta har. At så mange har pratet samisk og kvensk, finsk. Og at mange endret hele identiteten. Og at den samiske identiteten da ble hardere trykket ned. (Andreas, Oslo)

Sara i Oslo sier at det på mange måter er bedre å være samisk i byen enn i hjembygda, en bygd som i likhet med Alta ligger i et område hvor samisk språk og kultur lenge var i ferd med å forsvinne. Eksemplet viser hvordan det å være usynlig iblant kan oppleves som behagelig. I storbyen kan man skli inn i mengden og bli usynlig om man ønsker det. Som same på et lite sted har man ikke alltid den muligheten. Samtidig skiller man seg enda mer ut i Oslo om man går i kofte, noe Andreas påpeker:

Man joikes mye til i Trondheim og Oslo, «Sámiid eadnan». Det er jo litt morsomt å bli anerkjent, at folk faktisk anerkjenner kofta. Men det er slitsomt at det er det man møter konstant. Den joi-kinga. At det føles ut som det er det majoritetsbefolkningen knytter til samisk kultur. Den ene joiken som var i Grand Prix. (Andreas, Oslo)

Sitatet viser hvordan samisk synliggjøring i det offentlige rom er noe som innebærer et normbrudd som kan skape reaksjoner hos andre. Selv om det ikke nødvendigvis er ondsinnet ment, kan det oppleves som ubehagelig. Samtidig er det mange samer i byen, og iblant ønsker ungdommene å synliggjøre at de er samer for å komme i kontakt med andre samer. Sara forteller at hun pleier å ha på seg et lite samisk kjennetegn så andre samer kan finne henne. Dermed kan hun skli inn i mengden, samtidig som andre samer gjenkjenner det. Hun demonstrerer dette i intervjuet ved å vise sjalet som hun har på seg den dagen. Hun forteller at hun gjerne går bort og sier hei om hun ser hun andre som har på seg noe samisk.

I likhet med en del samiske områder i Norge (jfr. Dankertsen, 2014, s. 5), har Umeå hatt en utvikling med stadig mer synliggjøring av området som samisk. I 2016 hadde Umeå sameforening et samisk kulturår, hvor samiske arrangementer skulle øke i antall og samene synliggjøres i byen. Foreningen har fått støtte til dette fra Umeå kommune, Statens kulturråd og Sametinget. De har også tidligere søkt om penger fra andre instanser. Karin, en av ungdommene vi intervjuet, sier at det ofte kan føles litt forgjeves. For hvert prosjekt som skal gjennomføres må det søkes penger, og man er avhengig av å ha nok folk som kan jobbe med det. Ofte ender det med at noen få ildsjeler får mye ansvar:

Det er alltid en kamp for at vi skal finnes. (...) Det gjør meg nesten litt redd for å bli engasjert, man må jo jobbe seg i hjel. (Karin, Umeå)

Hun sier at hun får en følelse av at samene får eksistere, men at de samtidig aldri skal kjenne seg for sikre. Arbeidet med å skaffe midler ender iblant opp med å suge energien ut av unge, engasjerte samer. Derfor tror hun enkelte vegrer seg mot å engasjere seg. Karin nevner som eksempel at hun opplever at Tráhppie, hvor den samiske kulturen får være i sentrum, aldri er helt beskyttet. Kampen for samiskundervisning, samisk barnehage og Tráhppie er også evige kampsaker.

Andre ungdommer er ikke så engasjert. Søskenparet Christina og Robert bor i Tromsø, men deltar i liten grad i noe samisk miljø i hverdagen. De er begge medlemmer i NSR-U, men dette er mest fordi moren deres har tatt dem med på arrangementer. De forteller at de tidligere har bodd i indre Finnmark. Christina var på det tidspunktet veldig aktiv i en duodjiforening. Hun forteller at der var alt samisk. I Tromsø opplever de at det meste er norsk, og de deltar ikke i det samiske miljøet ut over Samisk kulturuke. Dette er noe som vi ser i flere av byene. Kristin i Bodø forteller noe lignende. Hennes samiske nettverk er gjennom samiskundervisningen og familien. Bortsett fra Samisk kulturuke, er det lite som skjer for ungdom i hennes aldersgruppe.

En del ungdom føler seg også alene i samiskundervisningen. Robert har samiskundervisning på skolen, men har ingen på sitt nivå. Han er derfor ikke så godt inkludert i samisk-klasse miljøet. Signe i Stockholm sier at hver gang høstsemesteret begynte, virket det som om alle hadde glemt at hun fantes. Hun har også hatt problemer med å møte forståelse for at det var nødvendig å få undervisning i rett samisk språk, siden det som ble tilbudt var et annet språk enn det hun og familien snakket hjemme. Maja i Stockholm løfter frem at hun alltid har måttet kjempe for å få samiskundervisning. Det mangler lærere, og samisk er ikke et fag som premieres.

Vi tvinges til å bli politikere. Jeg har aldri valgt å bli lobbyist eller frivilligarbeider, men tross iherdige forsøk på å unngå å engasjere meg, så tvinges jeg iblant til å reagere. (...) De [lærerne] forstår ikke hvor vondt det gjør når de ikke ser meg og min historie. Det blir rett og slett for mye. (Maja, Stockholm)

Hun tror mye skyldes lærernes kunnskapsmangel. Hun har diskutert dette spørsmålet på internett med andre ungdommer bosatt i hele Sápmi. Maja sier at nettverket gjør at hun får kraft til å fortsette diskusjonen med myndighetene. Siri, en ung kvinne fra Stockholm, viser til noe lignende når hun forteller at hun en gang lyktes i å få med seg to av skolens ansatte på en samisk forelesning.

De burde jo ha forstått tidligere, kan man synes, men det var som om de ikke forsto det før de så det selv. (Siri, Stockholm)

Etter det, opplevde hun at læreren forsto at det samiske folk har en unik historie og et eget språk som er verdt å ta vare på. Charlie, i Sverige, forteller at han en gang tok med seg en av sine lærere og en kommunalt ansatt i et møte med reindriftssamer. Gjennom å høre rein-

driftssamenes historier og se hva de gjorde, fikk læreren en bedre forståelse av viktigheten av å gi ham fri for å besøke reindriftssamiske slektninger, og at dette også er en måte å lære om for eksempel naturen på som vanlig klasseromsundervisning ikke kan gi.

I prosjektet ser vi at det er stor forskjell mellom byene når det gjelder samisk ungdomsorganisering. Byer med et stort antall samiske studenter og lang bysamisk historie, slik som Tromsø, har ofte en mer etablert ungdomsorganisering. Mange samiske arrangementer i Tromsø er knyttet til det samiske studentmiljøet. Det er arenaer som ungdommer på ungdomsskole og videregående ofte i praksis er utestengt fra, siden arrangementene ofte er på steder med alkoholservering. Ungdommer som ikke har samiskundervisning, mister derfor en viktig arena for kontakt med samisk språk og kultur, siden det ofte er lite annet samisk tilbud til denne aldersgruppen. En annen utfordring er at mye av den samiske aktiviteten styres av voksenorganisasjonene, noe som ikke alltid er like attraktivt for ungdommene, særlig de yngste. Dette viser hvor viktig det er å utvikle bysamiske arenaer rettet mot ungdom.

AVSLUTNING

I artikkelen har vi ved hjelp av et postkolonialt perspektiv vist at dekolonisering er en kompleks prosess som oppleves annerledes alt etter hvor man er posisjonert i samfunnet. Gjennom å fokusere på ungdom i byer, har vi bidratt med nye perspektiver på hvordan dekolonisering gjøres og forhandles om. Vi har analysert dette gjennom Ahmeds (2004) begrepspar behag/ubehag, for å analysere hvordan visse rom allerede er okkupert av majoritetssamfunnet og dets normer. Det å synliggjøre samisk språk og kultur kan derfor potensielt møtes med sosiale sanksjoner som latterliggjøring eller hets.

Den største utfordringen er knyttet til at det fortsatt, med unntak av spesifikke møteplasser eller dager, ikke er tilstrekkelig rom for synliggjøring av samisk språk og kultur i byenes offentlige rom. Selv om det blir stadig større aksept for å være samisk også i en urban kontekst, er det å bruke samisk språk eller samiske klær i byoffentligheten noe som potensielt kan møte reaksjoner. Vi kan derfor si at urbane offentlige rom fortsatt bærer i seg normer for sosial interaksjon som er dominert av majoritetskulturen, hvor samisk språk og kultur er reservert for det private. For samisk ungdom som ønsker å bevare samisk språk og kultur i en urban kontekst, vil det derfor fort oppleves som ubehagelig å bryte med disse implisitte normene.

Samtidig gir dagens samfunn muligheter for unge samer som deres forfedre og formødre ikke hadde. De unge informantene forholder seg i hverdagen til en verden som både oppleves som stabil og foranderlig samtidig. Dagens unge samer har god kjennskap til sine rettigheter og til den samiske historien, samtidig som de er godt tilpasset majoritetssamfunnet og vet å benytte seg av dets muligheter. Det gjør at de forstår seg selv på en annen måte enn tidligere generasjoner har gjort. De er bevisst på at det samiske folkets felles koloniale historie fortsatt preger dem, men de er samtidig klar over at de selv kan påvirke historien i morgen. Som en av de intervjuede sier:

Om vi er de som tar beslutningene, kommer vi til å kunne dekolonisere Sápmi! (Simon, Umeå)

REFERANSER

- Ahmed, S. (2004). *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Ahmed, S. (2006). *Queer Phenomenology*. Durham: Duke University Press.
- Andersen, J. & Andersen, S. (2016, 28.april). Vil at nytt språksenter skal inkludere pitesamisk, i NRK. Hentet 20.6.2018 fra <https://www.nrk.no/sapmi/vil-at-nytt-spraksenter-skal-inkludere-pitesamisk-1.12920690>
- Berg, A. J. (2008). Silence and articulation – whiteness, racialization and feminist memory work. *NORA. Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 16(4), s. 213–227. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/08038740802446492>
- Bollmer, G. D. (2013). Pathologies of affect. The ‘new wounded’ and the politics of ontology. *Cultural Studies*, 28(2), s. 298–326.
- Brah, A. (2003). Diaspora, border and transnational identities, i Lewis, R. & Mills, S. (red.), *Feminist Postcolonial Theory. A Reader* (s. 613–634). Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Burawoy, M. (1998). The extended case method. *Sociological Theory*, 16, 4–33.
- Burawoy, M. (2000). Introduction: Reaching for the global, i Burawoy, M., Blum, J. A., George, S., Gille, Z., Gowan, T., Harvey, L., Klawiter, M., Lopez, S. H., Ó Riain, S. & Thayer, M., *Global Ethnography. Forces, Connections, and Imaginations in a Postmodern World* (s. 1–40). Berkeley: University of California Press.
- Dankertsen, A. (2006). «Men du kan jo snakke frognersamisk.» *Tradisjon og innovasjon blant samer i Oslo*. Masteroppgave, Universitetet i Oslo.
- Dankertsen, A. (2014). *Samisk artikkelasjon: Melankoli, tap og forsoning i en (nord)norsk hverdag*. PhD-avhandling, Universitetet i Nordland.
- Eidheim, H. (1969). When ethnic identity is a social stigma, i Barth, F. (red.), *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference* (s. 39–57). Bergen: Universitetsforlaget.
- Gullestad, M. (2002). *Det norske sett med nye øyne*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hall, P. M. (1995). The consequences of qualitative analysis for sociological theory. Beyond the microlevel. *The Sociological Quarterly*, 36, s. 397–423.
- Hausberg, A. (2011). Den samiske kulturen er en del av oss! Hentet 25.5.2016 fra <http://tromso.arbeiderparti.no/nyheter/10461194/Den-samiske-kulturen-er-en-del-av-oss!-%E2%80%93-Arild-Hausberg>
- Hjort, J. J. (2016, 21.oktober). Same faen. *Nordlys blogg*. Hentet fra: http://blogg.nordlys.no/hjort_r_hjort/same-faen
- Jonassen, T. (2011, 25. mai). Pitesamer vil ha Bådådjo-skiltet fjernet. *Avisa Nordland*. Hentet fra <http://www.an.no/nyheter/pitesamer-vil-ha-badaddjo-skiltet-fjernet/s/1-33-5481165>. (Lest av 8.11.2017).
- Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (2005). *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observasjoner og dokumenter*. Gylling: Hans Reitzels Forlag.
- Kramvig, B. & Flemmen, A. B. (2008). Møter – sammenstøt av verdier i samisk-norske hverdagsliv, i Leirvik, O. & Røthing, Å. (red.), *Verdier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kristiansen, T. G. (2014). *Kjønnslikestillingens tvetydigheter i det flerkulturelle barnevernet*. PhD i sosiologi, Universitetet i Nordland.
- Kuokkanen, R. (2006). Indigenous peoples on two continents: Self-determination process in Sámi and first nations societies. *European Review of Native American Studies*, 20:2, 25–30.

- Lian, S. (2016, 12. november). Mathilde (17) ble slått fordi hun er same. TV 2 12.11.2016. Hentet fra <http://www.tv2.no/a/8723813/>
- Lile, H. K. (2011). *FNs barnekonvensjon artikkel 29 (1) om formålet med opplæring: En retts sosiologisk studie om hva barn lærer om det samiske folk*. PhD-avhandling, Universitetet i Oslo.
- Lile, H. S. (2014). Grunnlovsfesting av retten til utdanning: Nye verdier i skolen? *Kritisk Juss*, 40(2-3), s. 81–104.
- Lindmark, D. (2000). Diaspora integration and cantonization. Swedish colonial education from a theoretical comparative and concluding perspective, i D. Lindmark (red.), *Education and Colonialism. Swedish Schooling Projects in Colonial Areas, 1638–1878* (s. 15–40). Umeå: Kulturens frontlinjer 29.
- Lykke, N. (2008). *Kønnsforskning. En guide til feministisk teori, metodologi og skrift*. Gylling: Forlaget Samfundslitteratur.
- Mulinari, D., Keskinen, S., Irni, S. & Tuori, S. (2009). Introduction: Postcolonialism and the Nordic models of welfare and gender, i Keskinen, S., Tuori, S., Irni, S. & Mulinari, D. (red.), *Complying with Colonialism. Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region* (s. 1–18). Farnham: Ashgate.
- Norges forskningsråd (2007). *Program for samisk forskning II 2007–2017. Programplan*. Hentet fra: <http://www.forskningsradet.no/servlet/Satellite?c=Page&cid=1229378700479&pagename=samisk%2FHovedsidemal>
- Olsen, K. (2007). When ethnic identity is a private matter. *Journal of Ethnology and Folkloristics*, 1(1), s. 75–99.
- Palmberg, M. (2009). The Nordic colonial mind, i Keskinen, S., Tuori, S., Irni, S. & Mulinari, D. (red.), *Complying with Colonialism. Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region* (s. 35–50). Farnham: Ashgate.
- Paulsen, P. (2016, 25. juni). Nå skal det etableres et samisk språksenter i denne byen, i *NRK Sápmi*. Hentet fra: <http://www.nrk.no/sapmi/na-starter-arbeidet-med-a-etablere-et-samisk-spraksenter-i-denne-byen-1.12907326>
- Pedersen, P. og Nyseth, T. (2015). Innledning, i Pedersen, P. & Nyseth, T. (red.), *City-Saami. Same i byen eller bysame? Skandinaviske byer i et samisk perspektiv* (s. 11–30). Karasjok: ČalliidLágadus – ForfatterneForlag.
- Peters, E. & Andersen, C. (2013). *Indigenous in the City. Contemporary Identities and Cultural Innovation*. Vancouver: UBC Press.
- Ragin, C. C. (1992). Introduction: Cases of ‘What is a case?’ i *What is a Case? Exploring the Foundation of Social Inquiry* (s. 1–19). Cambridge: Cambridge University Press.
- Said, E. (1978). *Orientalism*. New York: Pantheon Books.
- Smith, L. T. (2012). *Decolonizing Methodologies: Research and Indigenous Peoples*. Second edition. London: Zed Books.
- Staunæs, D. (2004). *Køn, etnisitet og skoleliv*. Gylling: Forlaget Samfundslitteratur.
- Søndergaard, D. M. (1996). Social konstruksjonisme – et grundlag for at se kroppen som tegn. *Sosiologi i dag*, 26(4), s. 5–29.
- Vassenden, A. (2008). Om å innlemme makronivået i mikrososiologiske studier. En sammenlikning av «grounded theory» og «extended case method». *Sosiologisk tidsskrift* 4(16), s. 323–339.

- Vuorela, U. (2009). Colonial complicity: The 'postcolonial' in a Nordic context, i Keskinen, S., Tuori, S., Irni, S. & Mulinari, D. (red.), *Complying with Colonialism. Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region*. Farnham: Ashgate.
- Åhrén, C. (2008). *Är jag en riktig same? En etnologisk studie av unga samers identitetsarbete*. Doktorgradsavhandling. Umeå: Universitetet i Umeå.